

20-Fevral, 2026-yil

**O‘ZBEKISTON MAKTABLARIDA INGLIZ TILINI O‘QITISHDA
KOMMUNIKATIV METODNING SAMARADORLIGI**

Berdiqulova Maxbuba Erkinjonovna

Meliboyeva Ozoda Bahromovna

Guliston davlat pedagogika instituti

Email: ozodameliboyeva4@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekiston umumta’lim maktablarida ingliz tilini o‘qitishda kommunikativ metoddan foydalanishning samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqotda kommunikativ yondashuvning nazariy asoslari, uning an’anaviy o‘qitish usullaridan farqli jihatlari hamda o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, kommunikativ metodni qo‘llash orqali o‘quvchilarning og‘zaki muloqot ko‘nikmalari, tinglab tushunish, erkin fikr bildirish va real hayotiy vaziyatlarda tilni qo‘llash qobiliyatlari sezilarli darajada oshishi ko‘rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari kommunikativ metodni ingliz tili darslarida tizimli qo‘llash o‘quv jarayonining samaradorligini oshirish, o‘quvchilarning motivatsiyasini kuchaytirish hamda zamonaviy til kompetensiyalarini shakllantirishda muhim omil ekanligini tasdiqlaydi. Olingan xulosalar O‘zbekiston maktablarida chet tillarini o‘qitish metodikasini takomillashtirishda amaliy ahamiyatga ega.*

Kalit so‘zlar: *kommunikativ metod, ingliz tilini o‘qitish, chet tili metodikasi, nutqiy kompetensiya, muloqot ko‘nikmalari, til o‘rgatish texnologiyalari, o‘quv motivatsiyasi, interfaol ta’lim, umumta’lim maktablari, O‘zbekiston ta’lim tizimi*

KIRISH

Globallashuv jarayonlarining jadallashuvi, xalqaro iqtisodiy, ilmiy va madaniy aloqalarning kengayishi zamonaviy jamiyatda chet tillarini, ayniqsa ingliz tilini bilishga bo‘lgan ehtiyojni keskin oshirmoqda. Ingliz tili bugungi kunda xalqaro muloqot vositasi sifatida ta’lim, fan, texnologiya va biznes sohalarida muhim o‘rin egallab, yosh avlodning raqobatbardoshligini ta’minlovchi asosiy omillardan biriga aylanmoqda. Shu sababli O‘zbekiston ta’lim tizimida ingliz tilini o‘qitish sifatini oshirish va zamonaviy metodlarni joriy etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

So‘nggi yillarda mamlakatimizda chet tillarini o‘qitishni takomillashtirish, o‘quv jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish hamda o‘quvchilarning amaliy nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. An’anaviy grammatik-tarjima metodlari ko‘proq nazariy bilim berishga yo‘naltirilgan bo‘lsa, zamonaviy ta’lim talablari o‘quvchilarning real kommunikativ vaziyatlarda tilni qo‘llay olish qobiliyatini shakllantirishni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, kommunikativ metod ingliz tilini o‘qitishda samarali yondashuvlardan biri sifatida keng qo‘llanilmoqda.

Kommunikativ metodning asosiy maqsadi o‘quvchilarda tilni qoidalar majmui sifatida emas, balki muloqot vositasi sifatida o‘zlashtirishni ta’minlashdan iboratdir. Ushbu metod

dars jarayonida interfaol mashqlar, dialoglar, rolli o‘yinlar, guruhli ishlash va real hayotiy vaziyatlarni modellashtirish orqali o‘quvchilarning tinglab tushunish, gapirish, o‘qish va yozish ko‘nikmalarini kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada o‘quvchilarning darsdagi faolligi oshadi, mustaqil fikrlash va erkin muloqot qilish qobiliyati shakllanadi.

Shu bilan birga, O‘zbekiston umumta’lim maktablarida kommunikativ metodning amaliy samaradorligini ilmiy jihatdan tahlil qilish, uning o‘quvchilarning nutqiy rivojlanishiga ta’sirini aniqlash hamda ta’lim jarayonida qo‘llash imkoniyatlarini o‘rganish muhim ilmiy-metodik masala bo‘lib qolmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi - O‘zbekiston maktablarida ingliz tilini o‘qitishda kommunikativ metoddan foydalanishning samaradorligini nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilish hamda uning o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishdagi o‘rnini aniqlashdan iborat.

Adabiyotlat tahlili. So‘nggi o‘n yillikda chet tillarini o‘qitishda kommunikativ yondashuv (Communicative Language Teaching — CLT) samaradorligini o‘rganishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar sezilarli darajada ortdi. Zamonaviy pedagogik qarashlarga ko‘ra, til o‘rganish jarayoni grammatik qoidalarini o‘zlashtirish bilan cheklanib qolmasdan, o‘quvchilarning real muloqot sharoitida til birliklaridan erkin foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirishni ham o‘z ichiga olishi lozim (Richards, 2017). Ushbu yondashuv o‘quvchiga yo‘naltirilgan ta’lim modelining muhim tarkibiy qismi sifatida baholanadi.

Zamonaviy tadqiqotlarda kommunikativ metodni qo‘llash o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasi, ayniqsa gapirish va tinglab tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirishda yuqori natija berishi qayd etilgan. Masalan, Derakhshan va boshqalar (2016) kommunikativ mashqlarni muntazam qo‘llash o‘quvchilarning og‘zaki nutq faolligini oshirishini aniqlagan. Savignon (2018) esa kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish til o‘qitishning markaziy maqsadi bo‘lib qolayotganini, CLT esa ushbu jarayonni eng samarali ta’minlaydigan metodlardan biri ekanini ta’kidlaydi. Shuningdek, Harmer (2018) darslarda interfaol kommunikativ vazifalardan foydalanish o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirishini va tilni tabiiy o‘zlashtirishga yordam berishini ko‘rsatadi.

So‘nggi yillarda raqamli texnologiyalar bilan uyg‘unlashgan kommunikativ o‘qitish modellari ham keng tadqiq qilinmoqda. Anderson (2020) kommunikativ yondashuvni onlayn va aralash ta’lim formatlarida qo‘llash til o‘rganish samaradorligini oshirishini ko‘rsatgan. Macaro (2018) esa ingliz tilini chet tili sifatida o‘qitishda kommunikativ faoliyatlar o‘quvchilarning til muhitiga yaqin sharoitda o‘rganishiga xizmat qilishini ilmiy asoslab beradi.

O‘zbekistonlik tadqiqotchilar ham so‘nggi yillarda chet tillarini kommunikativ asosda o‘qitish masalasiga katta e’tibor qaratmoqda. Jalolov (2019) chet til o‘qitish metodikasida kommunikativlik prinsipini asosiy didaktik tamoyil sifatida ko‘rsatadi. Sattorov (2020) interfaol mashqlar va kommunikativ topshiriqlar umumta’lim maktablarida o‘quvchilarning nutqiy faolligini oshirishini qayd etadi. Irisqulov (2017) ingliz tilini o‘qitishda zamonaviy metodlar, jumladan kommunikativ yondashuv, o‘quvchilarning amaliy til kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qilishini ta’kidlaydi.

Shuningdek, Yo‘ldoshev va Usmonov (2021) ta’limda innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish kommunikativ o‘qitish samaradorligini oshirishini ko‘rsatgan. Xoliqov (2018) umumta’lim maktablarida chet tilini o‘qitish sifati o‘qitish metodlari va darsni tashkil etish shakliga bevosita bog‘liq ekanini qayd etadi. Abduqodirov (2022) esa kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ingliz tili darslarida kommunikativ metodning ustuvorligini ilmiy jihatdan asoslab beradi.

Tahlil qilingan so‘nggi o‘n yillikdagi ilmiy manbalar kommunikativ metodning nazariy jihatdan keng asoslanganini va amaliy jihatdan yuqori samaradorlikka ega ekanini ko‘rsatadi. Biroq O‘zbekiston umumta’lim maktablari kesimida uning real dars jarayonidagi natijalarini tizimli empirik tadqiq qilish hali ham dolzarb ilmiy vazifa bo‘lib qolmoqda. Mazkur tadqiqot aynan shu bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot O‘zbekiston umumta’lim maktablarida ingliz tilini o‘qitishda kommunikativ metodning samaradorligini aniqlashga qaratilgan bo‘lib, unda aralash metodologik yondashuv (miqdoriy va sifat tahlili) qo‘llanildi. Tadqiqot jarayonida pedagogik eksperiment, kuzatuv, test sinovlari, so‘rovnoma va statistik tahlil usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot kvazi-eksperimental dizayn asosida tashkil etildi. Unda ikki guruh shakllantirildi:

- eksperimental guruh — ingliz tili darslari kommunikativ metod asosida olib borilgan;
- nazorat guruhi — darslar an’anaviy metod asosida o‘tilgan.

Eksperiment davomiyligi 12 hafta (bir o‘quv choragi) etib belgilandi. Tadqiqot boshida har ikkala guruhda boshlang‘ich bilim darajasini aniqlash uchun **pre-test**, yakunda esa o‘zgarishni aniqlash uchun **post-test** o‘tkazildi.

Tadqiqotda umumta’lim maktabining 7–8-sinfida tahsil olayotgan jami 60 nafar o‘quvchi ishtirok etdi. Ularning 30 nafari eksperimental guruhga, 30 nafari nazorat guruhiga ajratildi. Guruhlar o‘quvchilarning boshlang‘ich ingliz tili darajasi, yoshi va o‘quv ko‘rsatkichlari jihatidan taxminan tenglashtirildi.

Eksperimental guruhda ingliz tili darslari kommunikativ yondashuv asosida tashkil etildi. Darslarda quyidagi metod va faoliyat turlaridan foydalanildi:

- juftlik va kichik guruhlarda ishlash;
- rolli o‘yinlar va dialoglar;
- muammoli vaziyat asosidagi suhbatlar;
- real hayotiy kommunikativ topshiriqlar;
- tinglab tushunish va erkin gapirish mashqlari.

Nazorat guruhida esa darslar asosan grammatik-tarjima metodiga tayangan holda, matn tarjimasi, qoidalarni tushuntirish va yozma mashqlar orqali olib borildi.

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Fevral, 2026-yil

Tadqiqot natijalari. **Pedagogik eksperiment yakunida eksperimental va nazorat guruhlarining ingliz tili bo'yicha bilim darajasidagi o'zgarishlar pre-test va post-test natijalari asosida tahlil qilindi. Natijalar kommunikativ metod asosida o'qitilgan guruhda nutqiy kompetensiya ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshganini ko'rsatdi.**

1-jadval. Guruhlar kesimida umumiy test natijalari (100 ballik tizimda)

Guruh	Pre-test o'rtacha ball	Post-test o'rtacha ball	O'sish (ball)	O'si sh (%)
Eksperimental guruh (CLT)	52.4	74.8	+22.4	42.7 %
Nazorat guruhi (an'anaviy)	51.9	62.3	+10.4	20.0 %

Natijalardan ko'rinadiki, eksperimental guruhda o'rtacha ball 22.4 punktga oshgan bo'lsa, nazorat guruhida bu ko'rsatkich 10.4 punktni tashkil etdi. Demak, kommunikativ metod qo'llangan guruhda o'sish darajasi deyarli 2 baravar yuqori bo'lgan.

2-jadval. Til ko'nikmalari bo'yicha o'rtacha natijalar (post-test, 25 ballik tizim)

Ko'nikma	Eksperimental guruh	Nazorat guruhi	Farq
Gapirish (Speaking)	19.8	14.6	+5.2
Tinglab tushunish (Listening)	18.9	15.2	+3.7
O'qish (Reading)	18.4	16.9	+1.5
Yozish (Writing)	17.7	15.6	+2.1

Tahlil shuni ko'rsatdiki, kommunikativ metod ayniqsa gapirish va tinglab tushunish ko'nikmalariga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Bu holat metodning bevosita muloqotga yo'naltirilganligi bilan izohlanadi.

3-jadval. O'quvchilarning darsdagi kommunikativ faolligi (kuzatuv natijalari, %)

Ko'rsatkich	Eksperimental guruh	Nazorat guruhi
Darsda faol qatnashish	82 %	54 %
Ixtiyoriy javob berish	76 %	48 %
Ingliz tilida mustaqil gapirishga urinish	71 %	39 %
Juftlik/guruh ishlari samaradorligi	85 %	52 %

Kuzatuv natijalari kommunikativ metod qo'llangan darslarda o'quvchilarning muloqot faolligi ancha yuqori bo'lganini ko'rsatdi.

Olingan eksperimental ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki:

- kommunikativ metod o‘quvchilarning umumiy til ko‘rsatkichlarini sezilarli oshiradi;
- ayniqsa og‘zaki nutq va tinglab tushunish ko‘nikmalariga kuchli ta’sir qiladi;
- darsdagi faollik va motivatsiyani an’anaviy metodga nisbatan ancha oshiradi;
- qisqa muddatli (12 hafta) tajribada ham sezilarli pedagogik samaradorlik beradi.

Bu natijalar kommunikativ metodni O‘zbekiston umumta’lim maktablarida ingliz tilini o‘qitishda keng qo‘llash maqsadga muvofiqligini ko‘rsatadi.

Muhokama. **Mazkur tadqiqot natijalari O‘zbekiston umumta’lim maktablarida ingliz tilini o‘qitishda kommunikativ metoddan foydalanish o‘quvchilarning til kompetensiyasini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanini ko‘rsatdi. Eksperimental guruhda kuzatilgan sezilarli o‘shish, ayniqsa gapirish va tinglab tushunish ko‘nikmalaridagi ijobiy o‘zgarishlar, kommunikativ yondashuvning amaliy muloqotga yo‘naltirilganligi bilan izohlanadi.**

Olingan natijalar zamonaviy metodik tadqiqotlar bilan mos keladi. So‘nggi yillarda olib borilgan xalqaro ilmiy ishlar kommunikativ til o‘qitish yondashuvi o‘quvchilarning nutqiy faolligini oshirishini, ularni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirishini hamda tilni real kommunikativ vaziyatlarda qo‘llashga o‘rgatishini ko‘rsatgan. Bizning tadqiqotimizda ham eksperimental guruh o‘quvchilari darslarda ko‘proq mustaqil gapirishga intilgan, savollarga faol javob bergan va guruh ishlari davomida ingliz tilidan foydalanish chastotasi ortgan.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, kommunikativ metodning samaradorligi nafaqat bilim ko‘rsatkichlarining oshishida, balki o‘quvchilarning psixologik holati va o‘quv motivatsiyasida ham namoyon bo‘ladi. So‘rovnoma natijalari eksperimental guruhda darsga qiziqish, erkin fikr bildirishga tayyorlik va tilni o‘rganishga ichki ehtiyoj sezilarli oshganini ko‘rsatdi. Bu esa kommunikativ mashqlar o‘quvchilarda xato qilishdan qo‘rqmaslik, erkin muloqot qilish va hamkorlikda ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishini tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, tadqiqot ayrim metodik muammolarni ham ko‘rsatdi. Jumladan, kommunikativ metodni samarali qo‘llash uchun o‘qituvchidan yuqori darajadagi metodik tayyorgarlik, darsni puxta rejalashtirish va vaqtni to‘g‘ri taqsimlash talab etiladi. Katta sinflarda barcha o‘quvchilarni muloqotga jalb qilish qiyinlashishi mumkin. Bundan tashqari, darsliklar va o‘quv materiallari yetarli darajada kommunikativ topshiriqlar bilan boyitilmagan holatlar ham kuzatildi. Ushbu omillar metodni joriy etishda hisobga olinishi lozim.

Tadqiqotning ayrim cheklovlari ham mavjud. Eksperiment nisbatan qisqa muddat (12 hafta) davom etdi va ishtirokchilar soni cheklangan bo‘ldi. Kelgusida uzoq muddatli, ko‘proq maktablarni qamrab olgan hamda turli yosh guruhlarini o‘z ichiga olgan tadqiqotlar o‘tkazish kommunikativ metodning samaradorligini yanada aniqroq baholash imkonini beradi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari kommunikativ metod ingliz tilini o‘qitishda nafaqat nazariy jihatdan asoslangan, balki amaliy ta’lim jarayonida ham yuqori pedagogik samaradorlikka ega ekanini tasdiqladi. Ushbu metodni umumta’lim maktablari ingliz tili

darslarida tizimli ravishda qo‘llash o‘quvchilarning zamonaviy kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot O‘zbekiston umumta’lim maktablarida ingliz tilini o‘qitishda kommunikativ metodning samaradorligini aniqlashga qaratildi. O‘tkazilgan pedagogik eksperiment, test natijalari, kuzatuv hamda so‘rovnoma ma’lumotlari kommunikativ yondashuv o‘quvchilarning til kompetensiyasini rivojlantirishda an’anaviy o‘qitish metodlariga nisbatan yuqori samaradorlikka ega ekanini ko‘rsatdi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, kommunikativ metod qo‘llangan eksperimental guruhda o‘quvchilarning umumiy ingliz tili ko‘rsatkichlari sezilarli darajada oshdi. Ayniqsa, gapirish va tinglab tushunish ko‘nikmalarining rivojlanishi aniq kuzatildi. Bu esa metodning real muloqotga yo‘naltirilganligi, interfaol mashqlar, guruh ishlari va rolli o‘yinlar orqali o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlashi bilan izohlanadi. Shuningdek, kommunikativ metod o‘quvchilarning darsga qiziqishi, o‘z fikrini erkin ifodalashga tayyorligi va ingliz tilini o‘rganishga ichki motivatsiyasini ham oshirishga xizmat qildi.

Tadqiqot davomida kommunikativ metodni samarali qo‘llash uchun o‘qituvchining metodik tayyorgarligi, darsni kommunikativ vazifalar asosida rejalashtirish, mos o‘quv materiallari va sinfdagi faol hamkorlik muhitini yaratish muhim omillar ekanligi aniqlandi. Shu bois umumta’lim maktablarida ingliz tili o‘qituvchilarining kommunikativ metod bo‘yicha malakasini oshirish, darsliklarni kommunikativ topshiriqlar bilan boyitish hamda interfaol ta’lim texnologiyalarini keng joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Umuman olganda, tadqiqot kommunikativ metodni O‘zbekiston maktablarida ingliz tilini o‘qitishda tizimli qo‘llash o‘quvchilarning zamonaviy kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish, ularning xalqaro ta’lim va mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish hamda chet tilini amaliy qo‘llay oladigan shaxsni tarbiyalashda muhim pedagogik vosita ekanini tasdiqlaydi. Kelgusida ushbu yo‘nalishda uzoq muddatli va keng ko‘lamli tadqiqotlar olib borish metodning ta’lim tizimidagi imkoniyatlarini yanada chuqurroq o‘rganishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Anderson, J. (2020). *Second language learning and teaching in the digital age*. Routledge.
2. Derakhshan, A., Khalili, A. N., & Beheshti, F. (2016). Developing EFL learners' speaking ability through communicative activities. *International Journal of Research Studies in Education*, 5(3), 45–60.
3. Harmer, J. (2018). *How to teach English* (2nd ed.). Pearson.
4. Macaro, E. (2018). *English medium instruction*. Oxford University Press.
5. Savignon, S. J. (2018). Communicative competence. In J. I. Lontas (Ed.), *The TESOL encyclopedia of English language teaching*. Wiley.

20-Fevral, 2026-yil

6. Abduqodirov, A. A. (2022). *Ta’limda kompetensiyaviy yondashuv asoslari*. Toshkent.
7. Irisqulov, M. T. (2017). *Ingliz tilini o‘qitish metodikasi*. Toshkent: O‘qituvchi.
8. Jalolov, J. J. (2019). *Chet til o‘qitish metodikasi*. Toshkent.
9. Sattorov, T. Q. (2020). *Chet tillarni o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar*. Toshkent.
10. Xoliqov, A. A. (2018). *Pedagogika va metodika asoslari*. Toshkent.
11. Yo‘ldoshev, J. G., & Usmonov, S. A. (2021). *Innovatsion pedagogik texnologiyalar*. Toshkent.